fényképekkel mutatja be az iszlám műemlékeket is. Felületesen szemlélve örménynek vélnénk őket, csak a figyelmes tekintet számára válnak nyilvánvalóvá a muzulmán egyházi építészet jellegzetes díszítései. A szerzők az örmény építészet nyilvánvaló befolyását hangsúlyozzák, de az idegen uralom alatt álló Aniban épült mecset, amelynek építőanyaga az örményországi tufa, annyira „Aniszerű", hogy szakember feladata eldönteni, vajon örmény építész részvételéről, vagy egy újjáépített épületről van szó. A könyvet a Szent Korona öröksége sorozat keretében csodálatos minőségű tipográfiával jelentette meg Budapesten a Romanika könyvkiadó. Fejezetei három nyelven olvashatók: magyarul, németül, angolul. A könyvet gazdagon díszítik illusztrációk, a fényképek élénkek, gyakran művészi értékűek. A fényképész a szerzők egyike, *Horváth Zoltán György.*

Külön meg kell emlékeznünk a budapesti Fővárosi Örmény Önkormányzatról, melynek anyagi támogatásával jelent meg a könyv. A magyar állam tíz éve ad a kisebbségi önkormányzatoknak évente jelentős összeget a kulturális identitás erősítésére. A jelen könyv esetében a rendelkezésre álló anyagi eszközök gondos felhasználásával, azaz az anyagi forrásnak egy dicséretes kezdeményezésre való fordításával állunk szemben.

Vahram Martiroszjan
Hajasztani Hanrapetutjun 2004. július 23.
(Örmény Köztársaság Parlamentje napilap)
Fordította: Zsigmond Benedek

*****

Hangulatjelentés az Égei tenger partjáról

Kissé szorongva vágtam bele a hirtelen adódott lehetőségbe, Törökország Égei tenger parti részének látogatásába. Ezt a szorongást valószínű örmény és magyar gyökereim okozták, mindkettőnek bőven volt rá oka. Úgy látszik, a történelem beléivódik génjeinkbe. Érdeklődve vártam a találkozást. Megvallom nagyon kellemesen érintett a barátságos fogadtatás, mint magyar turistát. Lépten - nyomon a közös rokonságra, a közös gyökerekre utaltak, Attila népének tartva magukat is. Örmény gyökereimről mélyen hallgattam, hisz a XX. századi népirtás még elevenen él bennünk. Az azonban elgondolkodtató, hogy „hivatalosan" egyetlen helyen sem említették meg az örmény nemzeti kisebbség létét, amely többmilliós volt a XX. század elejéig. Az már szinte „természetes" volt, hogy a közel másfélmillió örmény kiirtásáról, a XX. század első nagy népirtásáról senki sem tett említést. Nemcsak az úti kalauzok, de a magyar idegenvezetőnk sem hallott róla, csupán a kurd kisebbség milliós tömegének kiirtásáról tett említést a török nemzetállam kialakítása során. Agyonhallgatott történelem.

Az Égei tenger déli partvidéke nem éppen az „örmény őshaza" vidéke, mégis számtalan jelét találtam kultúránknak. Ha csak a török konyhát említem, egy örmény származású azonnal észreveszi a több ezer éves örmény gasztronómia hatását. A sok zöldség és gyümölcs, édesség, fűszerek, mind az ismert ízeket elevenítették fel. Még az angadzsabur levesből jól ismert darált hússal töltött tésztácskákat (fülecskéket) is megtaláltam, csak a huruttal savanyított húsleves hiányzott „alóla". Tehát még az őshazából hoztuk magunkkal ezt a finomságot, itt a bizonyíték! Érdekes, hogy a jelenlegi Örményországban nem ismerik. Az örmény édességek most „természetesen" török édességként kerültek asztalunkra, mint a pahlava, a dalauzi, a törökméz, valamennyi fő alkotórészeként a méz, amelynek számtalan változata különleges ízeket produkált. A lepénykenyerük valamivel vastagabb, mint az örmény lavas, de ugyanúgy sok nyers zöldséggel együtt fogyasztják. A petrezselyem, kapor, zeller és általam nem ismert zöldféléket, fűszernövényeket nem kis csokrokban vásárolják a piacon, üzletekben, mint nálunk, hanem kötegekben, hiszen olyan mennyiségben fogyasztják reggel, délben, este, nyersen, párolva, sütve. Paradicsom, padlizsán, karfiol, uborka, paprika,

hagyma, tök, olajbogyó (legalább 3-4 fajta) minden étkezés alkotórésze. Nyugodtan és hosszasan étkeznek, ez már önmagában irigylésre méltó.

Mediterrán hangulat, tisztaság az utcákon, szállodákban, tengerparton, szívélyes kiszolgálás. Szinte elfelejti az ember, hogy Kis-Ázsiában van, viszont azt nem, hogy mi, Európa közepén, piszokban, udvariatlan, durva emberek között vagyunk kénytelenek élni.

Egy török népitánc-bemutatón különös riadalmat éreztem belül, amely a korábbi szorongásomat igazolta. A harci zenére táncoló népviseletbe öltözött férfikar vadsága a törökdúlást idézte fel bennem, az Egri csillagok képsoraira emlékezve. S elképzeltem a sokszor olvasott borzalmakat, az örmény falvak felégetését, a pogromokat az 1900-as évek elején. Nem férfiasságot, hanem vadságot tükrözött a tánc, amelyet még egy harci díszbe öltöztetett táncos is erősített, ruháján a kozákokhoz hasonló töltény-díszítéssel. A zene csak fokozta ezt az érzésemet, bántóan éles, vad, ismétlődő motívumaival.

Az Égei tenger partvidéke - ugyanúgy, mint a Földközi-, vagy a Fekete tengeré - bővelkedik görög-római emlékekben. A nyugati civilizáció bölcsője ez a vidék, 3000 éves görög emlékek lépten-nyomon.

Az Égei tenger É-i részén találta meg *Heinrich Schliemann* 100 évvel ezelőtt Tróját, amelynek ásatásai ma is folynak. *Ephesos* és *Halikarnasszosz* - mai nevén *Bodrum,* vagy a szír határhoz közeli *Antalya,* ókori nevén *Antiochia* ugyancsak a korai kereszténység nyomait őrzi. A hagyomány szerint 2 évvel Krisztus keresztre feszítése után az új hit követői Jeruzsálemből ide menekültek s a befogadottakat itt nevezték először „keresztényeknek". Az ókori Ephesoshoz közeli *Meryemanában* áll az a szerény kőház, ahol Mária, Jézus anyja élt. Most templom. A 431. évi efezusi zsinat rendelkezett a Mária kultusz bevezetéséről. II. János Pál pápa 1976-ban látogatta meg az emlékhelyet, amelyen a világ minden tájáról összesereglett hívek együtt ünneplik Mária mennybevitelét.

Pál apostol - ki a Földközi tengerpart közeli *Tarsusból* származik - Kr. u. 47-től térítő útjai során járt Ephesosban és más kis-ázsiai városban is.

Törökország területén 7 egyetemes zsinatot tartottak: Konstantinápoly (ma Isztanbul), Nicea (Yznik), Ephesos (Efes) és Chalcedon (Kadiköy).

Az efezusi zsinaton (431) mutatták be a 423-ban elkészült örmény Szentírást (Ásztvádzásuncs - Isten lélegzete), amely másodközvetítésből, a szír Pessita szövegváltozatból lett fordítva - tudtam meg Tutsek Árpád Izsák „Theosz volá Szava" c. cikkéből (Demokrata 2004/25).

Ephesos Kis-Ázsia egykor legjelentősebb kikötővárosa és kereskedelmi központja volt Kr.e. I. században. A római időkben Asia provinciaként létezett. Pál apostol itt alapította meg a legelső keresztény közösséget Kr.u. 54-ben. A hihetetlen épségben megmaradt város egy pestisjárványnak köszönheti pusztulását, elnéptelenedését. Az egykor 200 ezer lakosú város színháza 25 ezer ember befogadására alkalmas, Kis-Ázsia egyik legnagyobb színháza, ma is működőképes. Palotái, fürdői, hatalmas könyvtára, templom, utcái, bordélyházai, csodálatos márvány mozaikjai, szobrai ma is megcsodálhatók. A feltárt terület a város területének csupán egyharmada.

Lépten-nyomon görög-római emlékekbe botlunk. A törökök nem is nagyon tudnak mit kezdeni velük, nem kötődnek hozzá, csupán idegenforgalmi célból foglalkoznak vele.

Így aztán görög oszlopokból kiképzett vendéglői asztalokkal, hamutartókkal is találkozhatunk.

(Az ottománok 1453-ban foglalják el Konstantinápolyt s I.(Nagy) Szulejmán alatt 1520-1566-ig válik a birodalom a Földközi tenger egész medencéjének meghatározó hatalmává.)

A bodrumi bazárban egy szőnyegkereskedővel ismerkedtem meg. Sokáig gondolkoztam, hogy hol láttam ezt az arcot, mire felismertem benne egy gyergyószentmiklósi magyarörmény testvérünk vonásait: kese haj, szürkéskék szem. Elmondta, hogy a török szőnyegművészet és kereskedelem az örményeknek köszönheti hírnevét. Megmutatta régi

örmény szőnyeggyűjteményét, amelyet édesapjától örökölt, mint ahogy az üzletet is. Elárulta, hogy Kappadókiából származik a családja s örmény gyökerei vannak dédszülői ágon. Csak ekkor mertem bevallani származásomat én is, amelyre boldogan azt felelte, hogy akkor valahol mi is rokonok vagyunk. Átadta névjegykártyáját és azt mondta, hogy ő egy barbár, ugyanis a neve Barbaros. Eltűnődtem, vajon miért nevezik így? Esetleg azért, mert ősei áttértek a muzulmán hitre, hogy túléljék a genocídiumot? S ezért kapták ezt a ragadványnevet? (Tudjuk, hogy a vezetékneveket csak a XX. században vezették be Törökországban.) Az örmény történetírás többszázezer ilyen túlélőről tud. Kissé fájt a szívem, amikor felfedezve egy díszpárnába foglalt örmény szőnyegdarabot, rajta örmény betűkkel, megkérdeztem, felismeri-e azokat. Nem ismerte fel, régi török írásnak sejtette. Tőlem tudta meg, hogy örmény betűk. Ez lehetett a túlélés ára, a hit felhagyása, a felejtés, a beolvadás. Agyonhallgatott történelem.

Érdekes volt tetten érni a múltat a jelenben.

MS

*****

Szőnyegdarab Törökországból

A szőnyegen található szöveg jellemzése:
A szőnyeg feliratának nyelve: egyházi óörmény
írása: majuszkuláris (modern jerkatagir) tartalma:
keresztvetést kísérő liturgikus szöveg
Magyaros átírásban (magyaros normalizált klasszikus örmény kiejtés):

Hanun Hor jev Vortvo jev Hokvujn szörpo. Amen.
Az Atya és a Fiú és a Szentlélek nevében. Ámen.

Zsigmond Benedek armenológus

*****

Kisebbségi nap a XII. kerületben

A XII. kerületi Örmény Kisebbségi Önkormányzat szeptember 26-án részt vett a Kisebbségek Napja kerületi rendezvényen a XII. kerületi Művelődési Központban. Nagy sikerrel mutatta be az örmény népzenét *Avedikián Viktória* énekművész, aki gyönyörű hangjával és jól választott népdalaival - *Szuper Géza* kitűnő gitár kíséretével - méltán aratott sok tapsot.

Nagy számban látogatott el magyarörmény közösségünk erre a rendezvényre is, élvezni a sikeres bemutatkozást, találkozni és beszélgetni egymással.

M

*****

Szereped van, mely csak a tiéd, s ez a szerződésed Istennel.
(Márai Sándor)

*****

Bálintné Kovács Júlia - Kolozsvár

Erdélyi örmény gyökerű peregrinusok

IV. rész

Az előző két Lukats örménysége még bizonyosításra vár, az viszont kétségtelen, hogy akiről most írni fogok, az erdélyi örménység egyik kimagasló alakja.

Az erdélyi peregrinusokról szóló könyvben ezt írják a szerzők: